

ՀՏԴ 330.1

ԼԻԱՆԱ ԻՍԱՅԱՆ

Հայաստանի պետական տնտեսագիտական համալսարանի
տնտեսագիտության տեսության ամբիոնի ասպիրանտ,
ք. Երևան, Հայաստանի Հանրապետություն
Liana.isayan@mail.ru

Սույն հոդվածի նպատակն է ներկայացնել սոցիալական կապիտալի գնահատման տարբեր մոտեցումներն իրենց ողջ բազմազանությամբ և դրանց գծով իրականացնել որոշակի գործնական փորձարկումներ: Հետազոտության խնդիրներն են՝ դիտարկել սոցիալական կապիտալի գնահատումը հարցումների միջոցով և գնահատման տարբեր խմբերի անդամակցության ցուցանիշը, ցանցային կապերի մոտեցմամբ իրականացնել սոցիալական կապիտալի գնահատման փորձեր միկրո, մեզո, մակրո և գլոբալ մակարդակներում, ինչպես նաև ներկայացնել գնահատման՝ մեր կողմից առաջարկվող նոր մոտեցում՝ COVID-19-ի տվյալների հիման վրա, ներկայացնել գնահատման այլ մոտեցումներ:

Հետազոտության ընթացքում օգտագործվել են գրաֆիկական վերլուծության ու համադրման, տվյալների զանգվածների վիճակագրական վերլուծության, պատճառահետևանքային կապերի ուսումնասիրության, վերլուծության մաթեմատիկա-վիճակագրական և կոտեյնգիայի մեթոդները:

Վերլուծության արդյունքում արձանագրել ենք, որ այս բարդ հասկացության գնահատման մոտեցումների բազմազանության մեջ հետազոտողը ընտրություն կատարելիս պետք է առաջնորդվի՝ ելնելով հետազոտության նպատակից, իսկ այն որպես մակրոտնտեսական ցուցանիշ դիտարկելու և վերլուծություններում կիրառելու լավագույն տարբերակը, մեր կարծիքով, շարունակում է մնալ հարցումների տարբերակը:

Հիմնաբաներ՝ սոցիալական կապիտալ, ցանցային կապեր, գնահատման մոտեցում, ինդեքս, փոխկապվածություն, առևտրային ցանց, բանկային ցանց, COVID-19, խաղերի տեսություն:

Բարդ և ընդգրկուն սոցիալական կապիտալ հասկացությունը, որպես տնտեսական արդյունքների վրա որոշակի ազդեցություն ունեցող վստահության, նորմերի, կապերի և այլ տարրերի ամբողջություն, ունի այնքան բազմաթիվ բնորոշումներ ու գնահատման մոտեցումներ, որ որոշ հեղինակներ իրականացնում են մոտեցումների խմբավորում⁵⁴⁸: Այդ բազմազանության մեջ չնայած սոցիալական կապիտալի գնահատման ամենատարածված մոտեցումը շարունակում է մնալ դրա իրականացումը հարցումների միջոցով, գոյություն ունեն այն չափելի դարձնելու բազմաթիվ այլ մոտեցումներ:

* Հոդվածը ներկայացվել է 15.05.2020թ., գրախոսվել՝ 16.05.2020թ., տպագրության ընդունվել՝ 20.09.2020թ.:

⁵⁴⁸ Տե՛ս Մայիլյան Ֆ., Մարդկային կապիտալի իրացման հիմնախնդիրները Հայաստանի Հանրապետությունում, Ե., հեղ. հրատ., 2018, 381 էջ:

Սոցիալական կապիտալի գնահատումը հարցումների միջոցով

Հարցումների միջոցով սոցիալական կապիտալի գնահատումը իրականացվում է վերջինիս տարրերին վերաբերող՝ վստահություն, համագործակցություն, ցանցային կապեր, նորմեր և այլն, հարցերին տրվող պատասխանների հիման վրա: Աշխարհում իրականացվում են բազաթիվ նմանատիպ հարցումներ, որոնցից են ստորև մեր կողմից դիտարկված Լիզաթում բարգավաճման ինդեքսը, Համաշխարհային արժեքների հարցումը և Կովկասյան բարոմետրը:

Աղյուսակ 1. ՀՀ-ում սոցիալական կապիտալի մակարդակը՝ համաձայն մի շարք հարցումների արդյունքների⁵⁴⁹

Լիզաթում բարգավաճման ինդեքս, 2019		Լիզաթում բարգավաճման ինդեքս, 2015		Համաշխարհային արժեքների հարցում, index 1	
միավոր	դիրք	միավոր	դիրք	միավոր	դիրք
50.9	75/167	41.1	143/167	0.56	45/60
Համաշխարհային արժեքների հարցում, index 2		Կովկասյան բարոմետր, index 1		Կովկասյան բարոմետր, index 2	
միավոր	դիրք	միավոր	դիրք	միավոր	դիրք
0.52	49/60	0.42	2/2	0.39	2/2

Այս մոտեցմամբ գնահատման արդյունքների համաձայն՝ ՀՀ-ն հետեղափոխական ժամանակահատվածում սոցիալական կապիտալի ցուցանիշի գծով նշանակալի առաջնթաց է գրանցել՝ առավելապես պայմանավորված պետական ինստիտուտների և մասնավորապես կառավարության նկատմամբ վստահության աճով:

Կան սոցիալական կապիտալի գնահատման մի շարք այլ մոտեցումներ: Այսպես, Ռ. Փուլսամը, օրինակ, փորձում է սոցիալական կապիտալը չափել՝ հաշվելով տարբեր խմբերի (սպորտային ակումբներ, բուլինգի լիգաներ, գրական ակումբներ, քաղաքական ակումբներ և այլն) քանակը հասարակության մեջ և դրանց անդամակցության **n** չափերը⁵⁵⁰: Շարժվելով այս մոտեցմամբ՝ Համաշխարհային արժեքների հարցման չմշակված արդյունքների հիման վրա հաշվարկել ենք խմբերին անդամակցության ցուցանիշը⁵⁵¹:

Աղյուսակ 2. ՀՀ-ում սոցիալական կապիտալի մակարդակը՝ ըստ սոցիալական կապիտալի գնահատման Ռ. Փուլսամի մոտեցման⁵⁵²

Ինդեքս /հարցում	Դաշտային աշխատանքներ	ՀՀ ցուցանիշ	Դիտարկված երկրների միջին	ՀՀ դիրք	Երկրների քանակ
Անդամակցության ցուցանիշ	2010-2014 թթ.	0.27	1.71	58	60

⁵⁴⁹ Ինդեքսների հաշվարկման մեթոդաբանությունը տե՛ս **Խայան. Լ.**, Սոցիալական կապիտալի էությունը, գնահատման մոտեցումներն ու փաստացի մակարդակը ՀՀ-ում, Բանբեր ՀՀՏՀ, 2020 N1, Տնտեսագետ հրատ., Երևան 2020, էջ 9-24, <https://asue.am/upload/files/science/banber/2020-year-1/2020.1.pdf>:

⁵⁵⁰ Տե՛ս **Fukuyama F.**, Social Capital and Civil Society. IMF WP. 2000. էջ 13:

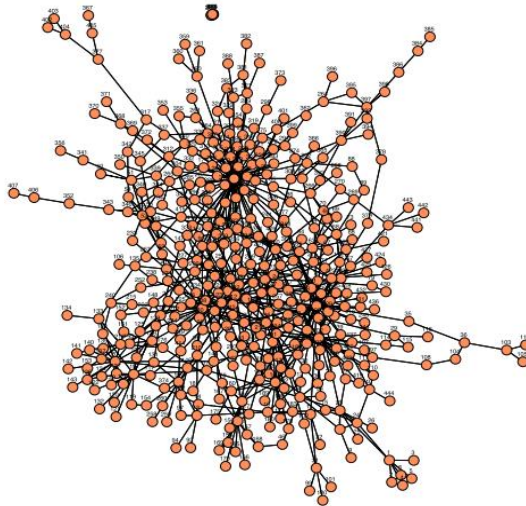
⁵⁵¹ Տե՛ս **Խայան. Լ.**, Սոցիալական կապիտալի էությունը, գնահատման մոտեցումներն ու փաստացի մակարդակը ՀՀ-ում, Բանբեր ՀՀՏՀ, 2020 N1, Տնտեսագետ հրատ., Երևան 2020, էջ 9-24, <https://asue.am/upload/files/science/banber/2020-year-1/2020.1.pdf>:

⁵⁵² Տե՛ս Նոյն տեղում:

Նշենք, որ համաձայն արդյունքների՝ ՀՀ-ն դիտարկված 60 երկրների շարքում 58-րդն է, ինչը բացատրվում է եկամուտների ցածր մակարդակով (հարցվողների 80,6%-ը (կշռված) ՀՀ-ի դեպքում եկամտային 1-ից 5 խմբերին է պատկանում, իսկ աշխարհում այդ խմբերին է պատկանում 60,1%-ը), տնային տնտեսուհիների և թոշակառուների մեծ տեսակարար կշռով և 16-ից 30 տարեկանների փոքր տեսակարար կշռով⁵⁵³:

Ցանցային կապերի մոտեցում

Սոցիալական կապիտալը ցանցային կապերի մոտեցմամբ դիտարկելու դեպքում այն կարող է չափվել այլ ձևերով ևս:

Գծապատկեր 1. ԱՄՆ հումք-արտադրանք տվյալների մատրիցի համապատասխան միջոլուտային ցանցը⁵⁵⁴

Օրինակ՝ հայտնի հայազգի տնտեսագետ Դ. Աճեմոլուն և համահեղինակները ԱՄՆ տնտեսության ցանցային կապերը իրենց աշխատանքներից մեկում դիտարկել են միջֆիրմային հումք-արտադրանք կապերի վերաբերյալ տվյալներով:

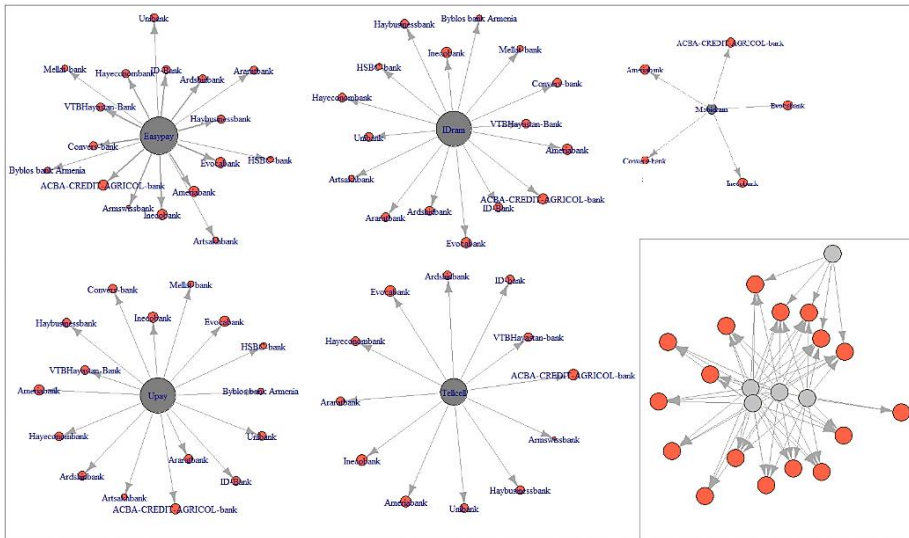
ՀՀ-ի համար այսպիսի տվյալների բացակայության պատճառով սույն աշխատանքում նման հետազոտություն փորձենք կատարել ՀՀ-ի միջազգային առևտրային ցանցի համար՝ դիտարկելով ՀՀ-ից արտահանման վիճակագրությունը, ինչն արդեն կհանդիսանա զլորբալ սոցիալական կապիտալի գնահատման փորձ⁵⁵⁵: Գծապատկեր 2-ի ձախ հատվածում տեսնում ենք 2018թ.-ին ՀՀ-ի արտահանման գլխավոր ուղղություն 20 երկրները և նրանցից յուրաքանչյուրից արտահանման գլխավոր ուղղություն 5 երկրները, իսկ աջ հատվածում տեսնում ենք այդ 20 երկրներից յուրաքանչյուրից արտահանման գլխավոր ուղղություն 20 երկրները:

⁵⁵³ Տե՛ս նույն տեղում:

⁵⁵⁴ Տե՛ս Acemoglu D., Carvalho V. M., Ozdaglar A., Tahbaz-Salehi A., “The Network Origins of Aggregate Fluctuations”, *Econometrica*, Vol. 80, No. 5 (September, 2012), էջ 1980:

⁵⁵⁵ Սոցիալական կապիտալի սահմանումների լայն բազմազանության մեջ որոշակի հստակություն մտցնելու նպատակով հասկացությունը որոշ հեղինակների կողմից առաջարկվում է դիտարկել միկրո, մեզո և մակրո մակարդակներում (երբեմն ավելացվում է նաև զլորբալ մակարդակը), կամ սահմանումների ցանցային կապեր, ինստիտուցիոնալ մոտեցում, համայնքային մոտեցում և սիներգետիկ մոտեցում խմբավորմամբ: Տե՛ս Մայիլյան Ֆ., Մարդկային կապիտալի իրացման հիմնախնդիրները Հայաստանի Հանրապետությունում, Ե., հեղ. հրատ., 2018, 381 էջ:

համագործակցային ցանցի վերլուծություն՝ որպես ցանցային կապերի մեզոմակարդակի վերլուծության օրինակ:

Գծապատկեր 3. ՀՀ վճարահաշվարկային կազմակերպությունների բանկային ցանցը⁵⁵⁹

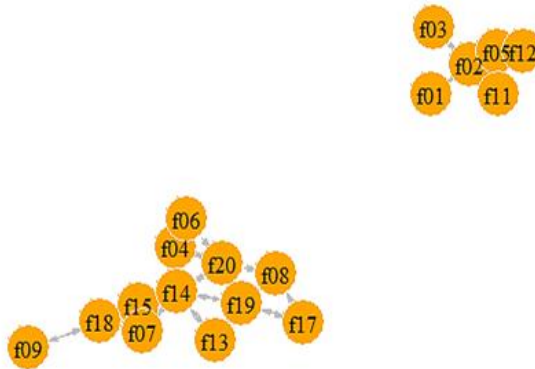
Հանգույցի մեծությունը ցույց է տալիս յուրաքանչյուր վճարահաշվարկային կազմակերպության բանկային համագործակցային ցանցի մեծությունը: Ինչպես նկատում ենք, ամենամեծ համագործակցային ցանցն ունի Իզիփեյը, իսկ ամենափոքրը՝ Մոբիդրամը: Աղեղների թափությունը ցույց է տալիս համագործակցության սերտությունը, այսինքն՝ թե որքան արագ են գործարքներն իրականացվում: Օրինակ՝ Իզիփեյի համագործակցային ցանցում թավ գծերով նշված են բանկերը, որոնց գործարքները կատարվում են նույն օրը, իսկ բարակ գծով բանկերը, որոնց գործարքները կատարվում են 2 աշխատանքային օրում: Գծապատկեր 3-ի աջ անկյունում կարող ենք տեսնել համակարգի ամբողջական ցանցը, ինչը մեզ տալիս է հետևյալ ինֆորմացիան. Արմավիս բանկը համագործակցում է միայն մեկ վճարահաշվարկային կազմակերպության՝ Իզիփեյի հետ:

Սոցիալական կապիտալի գնահատման ցանցային կապերի մոտեցման շրջանակում այն դիտարկվում է որպես սուբյեկտների (nodes) միջև կապեր կամ հարաբերություններ (links): Այս մոտեցմամբ սոցիալական կապիտալը կարող է դիտարկվել տարբեր սուբյեկտների համար՝ ֆիզիկական անձինք, կազմակերպություններ, ոլորտներ, երկրներ (այսպես կոչված միկրո, մեզո և մակրո մակարդակներ): Միկրո մակարդակում սոցիալական կապիտալը մեկ անձի կապերի ցանցն է, ինչպես, օրինակ, Facebook-ի սովալների հիման վրա ստացված կապերի իմ անձնական ցանցն է:

Այս վիզուալիզացիան կարող է կապերի իմ ցանցի մասին բավականին շատ տեղեկատվություն տալ: Կարող ենք տեսնել, օրինակ, որ իմ ցանցը բաղկացած է 2 ենթացանցերից (ընտանիք-այլ, աշխատանք-համալսարան-այլ), և որ 14-րդ հանգույցը կենտրոնական դեր ունի կապերի ցանցում (նա ունի կապերի ամենաբարձր

⁵⁵⁹ Կառուցվել է հեղինակի կողմից՝ ըստ յուրաքանչյուր վճարահաշվարկային կազմակերպության պաշտոնական կայքում առկա տեղեկատվության (19.01.2020-ի դրությամբ) և R ծրագրավորման լեզվի միջոցով:

«աստիճանը»՝ կապակցված հանգույցների քանակը): Նշենք սակայն, որ մակրո մակարդակում այս մոտեցմամբ սոցիալական կապիտալը գնահատելու համար անհրաժեշտ կլինեի հասանելիություն ունենալ Facebook-ի տվյալների ողջ բազային:

Գծապատկեր 4. Հեղինակի թոփ 20 ֆեյսբուքյան ընկերներն ու նրանց միջև փոխկապակցվածությունը⁵⁶⁰

Սոցիալական կապիտալը և COVID-19-ը

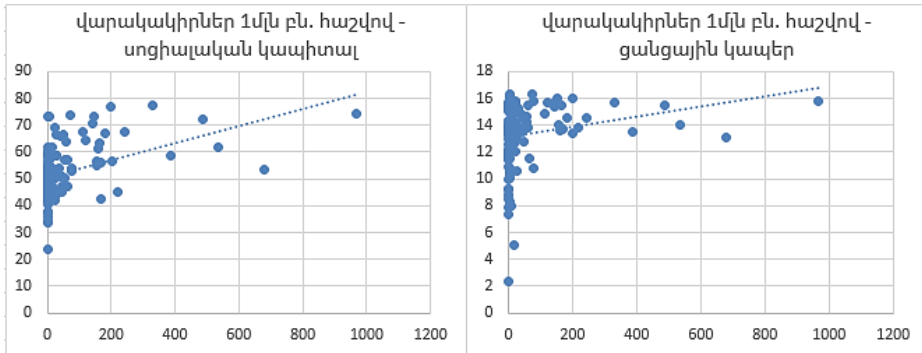
Մեր կողմից առաջարկվում է սոցիալական կապիտալի գնահատման մեկ այլ նոր մոտեցում՝ վերջերս ամենաքննարկվող COVID-19-ի տվյալների միջոցով: Մասնավորապես հայտնի փաստ է, որ վարակը տարածվում է մերձ շփման միջոցով, ինչի պատճառով նոր հիվանդի հայտնաբերման դեպքում առաջնահերթ պարզվում ու ստուգվում է նրա սերտ շփման շրջանակը: Որքան շատ մարդու հետ է վարակակիրը շփվում, այնքան վարակը տարածվում է ավելի արագ: Հետևություն. որքան ավելի շփվող է տվյալ երկրի բնակչությունը, և որքան ավելի մեծ շփման ցանց ունեն տվյալ երկրի բնակիչները, այնքան, ըստ առաջ քաշվող հիփոթեզի, վարակը կտարածվի ավելի բարձր արագությամբ: Ասվածը ստուգելու համար դիտարկենք կապը ա) սոցիալական կապիտալի՝ Լիզաթում բարգավաճման ինդեքս 2019-ից վերցված ցուցանիշի և կորոնավիրուսով վարակվածների վիճակագրության (գծապատկեր 5-ի ձախ հատված) և բ) ցանցային կապերի՝ Լիզաթում բարգավաճման ինդեքս 2019-ից վերցված ցուցանիշի և կորոնավիրուսով վարակվածների վիճակագրության միջև (գծապատկեր 5-ի աջ հատված):

Արձանագրենք, որ 1 մլն բնակչին ընկնող վարակակիրների քանակը միջին սերտության դրական կոռելյացիա ունի սոցիալական կապիտալի և ցանցային կապերի ցուցանիշների հետ: Հաշվարկները կատարել ենք 19.03.2020թ., 14.04.2020թ. և 01.05.2020թ. դրությամբ վարակակիրների տվյալներով, և կոռելյացիոն կապը բոլոր դիտարկված ամսաթվերին գրեթե նույնական է՝ տատանվելով համապատասխանաբար 0,4-0,5 և 0,25-0,3 միջակայքերում⁵⁶¹: Հետաքրքիր է, որ երբ ըստ երկրների դիտարկում

⁵⁶⁰ Գծապատկերը կառուցվել է հեղինակի կողմից՝ Facebook-ի տվյալների օգտագործմամբ և R թրագրավորման լեզվի միջոցով:

⁵⁶¹ Հաշվարկել ենք նաև կապը COVID-19-ի տարածման արագությունը բնութագրող մի շարք այլ ցուցանիշների հետ՝ վիրուսակիրների աճի միջին տեմպ, վերջին օրվա դրությամբ աճի տեմպ, մաքսիմում բացարձակ փոփոխություն, երկրաչափական պրոգրեսիայով աճի հայտարար, թվաբանական պրոգրեսիայով աճի տարբերություն և այլն, սակայն կապը առավելապես նկատելի է միայն 1 մլն բնակչի հաշվով վարակակիրների ցուցանիշի դեպքում:

ենք կապը 1 մլն բնակչին ընկնող վարակակիրների քանակի ու վարակի տարածմանը նպաստող հավանական այլ գործոնների հետ, ինչպիսիք են՝ բնակչության խտությունը, տուրիզմը, ուղևորահոսքը, արձանագրվում է կոռեյացիոն կապի շատ ավելի ցածր ցուցանիշ (0.04-0.16)⁵⁶²: Նշենք, որ եթե համաշխարհային համաճարակի հանդարտվելուց հետո առողջապահական կառույցները տրամադրեն այս ամենի վերաբերյալ ավելի բացված վիճակագրություն՝ ըստ տարածքների, վարակակիրների անձնական տվյալների ու փոխկապակցվածությունների, սոցիալական կապիտալի հետազոտության տեսանկյունից շատ արժեքավոր տեղեկատվություն կլինի:

Գծապատկեր 5. Կապը մի կողմից սոցիալական կապիտալի ու ցանցային կապերի և մյուս կողմից 1 մլն բնակչին ընկնող վարակակիրների քանակի միջև⁵⁶³

Սոցիալական կապիտալի գնահատման այլ մոտեցումներ

Սոցիալական կապիտալի գնահատման մոտեցումների բազմազանությանը վերադառնալով՝ նշենք, որ կան մի շարք այլ մոտեցումներ ևս: Օրինակ՝ Ֆ. Ֆուկույաման կազմակերպության սոցիալական կապիտալի օրինակով առաջարկում է սոցիալական կապիտալի գնահատման մեկ այլ մոտեցում: Ըստ հեղինակի՝ սոցիալական կապիտալը համարժեք է նոր մենեջմենթի ավելի լավ համակարգման՝ շնորհիվ ծախսերի հավանական տնտեսմանը, որը վաճառվող կազմակերպությունը գնելու հիմնական մոտիվացիան է, և որը մարմնավորվում է կազմակերպության մենեջմենթի և աշխատողների մեջ⁵⁶⁴:

Սոցիալական կապիտալի գնահատման կիրառական մոտեցումներից է նաև դրա կատարումը խաղերի տեսության միջոցով: Այս պարագայում փորձ է արվում ընտրանքային խմբերում դիտարկել մասնակիցների իրական վարքագիծը: Նման ուսումնասիրության լավագույն օրինակներից է ցանցային կապերի տեսության խոշորագույն ներկայացուցիչներից Ռ. Կրանտոնի և համահեղինակ Ս. Սանդերսի կողմից իրականացված գիտափորձը, որի ընթացքում մասնակիցներին առաջադրվում է տրվող գումարը բաժանել իրենց և մյուս մասնակիցների միջև: Արդյունքները ցույց են տալիս, որ որոշ մասնակիցների շրջանում դրսևորվում է «խմբային» վարքագիծ՝ մեծ մասով կիսվելով խմբակիցների հետ և փոքր մասով՝ մյուսների, իսկ որոշները

⁵⁶² Գնահատման այս մոտեցման վերաբերյալ առավել խորը և համակողմանի վերլուծություն հրապարակման է նախատեսվում առաջիկայում՝ «Սոցիալական կապիտալը և COVID-19-ի տարածումը» վերատառությամբ հոդվածի տեսքով:

⁵⁶³ Կառուցել ենք՝ օգտվելով հետևյալ աղբյուրներից՝
<https://www.worldometers.info/coronavirus/#countries> 19.03.2020 թ.
<https://www.who.int/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2019/situation-reports>,
<https://www.prosperity.com/about/resources>՝ հղման ժամանակահատվածը 2018 թ.:

⁵⁶⁴ Տե՛ս Fukuyama F., Social Capital and Civil Society, IMF WP, 2000, էջ 13:

որսևորվում են «ոչ խմբային» վարքագիծ: Նշենք, որ երբեմն տվյալների հավաստիության տեսանկյունից հարցումներին հակադրվող այս մոտեցումը, մեր կարծիքով, առավել արդյունավետ է հակադրելու փոխարեն համադրել հարցումների հետ, ինչպես, օրինակ, իրականացվել է Ռ. Կրանտոնի և Ս. Սանդերսի մեջբերված հետազոտությունում⁵⁶⁵:

Այսպիսով՝ ինչպես տեսանք, գոյություն ունեն սոցիալական կապիտալի գնահատման բազմաթիվ հայտնի ու անհայտ մոտեցումներ, որոնց բազմազանությունը, մեր կարծիքով, բխում է հասկացության բարդ ու ընդգրկուն բովանդակությունից՝ միկրո մակարդակից մինչև գլոբալ մակարդակի սոցիալական կապիտալ, սահմանման ցանցային կապերի մոտեցումից մինչև ինստիտուցիոնալ մոտեցում, իսկ այդ բազմազանության մեջ հետազոտողը գնահատման մոտեցում ընտրելիս պետք է առաջնորդվի՝ ելնելով հետազոտության նպատակից: Արձանագրենք նաև, որ սոցիալական կապիտալը որպես մակրոտնտեսական ցուցանիշ դիտարկելու, այն տնտեսական տարբեր ցուցանիշների հետ համադրելու և ժամանակի մեջ վերլուծելու և համեմատություններ կատարելու համար լավագույն տարբերակը, մեր կարծիքով, շարունակում է մնալ հարցումների տարբերակը՝ հաշվի առնելով հասարակությունը բնութագրող ընտրանքներ կազմելու հնարավորությունը, այս մոտեցմամբ գնահատելու ժամանակային շարքերի առկայությունն ու տվյալների մատչելիությունը:

DIFFERENT APPROACHES TO THE VALUATION OF SOCIAL CAPITAL AS AN ALTERNATIVE TO SURVEYS

LIANA ISAYAN

*Armenian State University of Economics,
Chair of Economic Theory, Ph.D. Student,
Yerevan, Republic of Armenia*

The purpose of this article is to present the different approaches to the valuation of social capital in all their diversity and to conduct some practical experiments on them. The objectives of the study are to consider the assessment of social capital through surveys and the index of membership in different groups, to conduct experiments with social network approaches at the micro, meso, macro and global levels, as well as to propose a new approach to the valuation of social capital based on COVID-19 data and to present other approaches to its valuation.

The studies were carried out using the methods of graphical analysis and comparison, statistical analysis of data masses, the study of causal relationships, mathematical-statistical and correlation analysis.

The analysis resulted in the conclusion that with a variety of approaches to the evaluation process of this complex concept a researcher should be guided by the purpose of the research, and in our opinion, the best way to view it as a macroeconomic indicator and to use it in analysis is still to do so through surveys.

Keywords: *social capital, network connections, valuation approach, index, interconnection, trade network, banking network, COVID-19, game theory.*

⁵⁶⁵ Հեղինակները գիտափորձի մասնակիցներին նախապես տալիս են ժողովրդագրական, հոգեբանական և այլ հարցեր: Հոդվածը տե՛ս Kranton R. E., Sanders S. G., Groupy vs. Non-Groupy Social Preferences: Personality, Region, and Political Party. May 2017, էջ 1-2 <https://sites.duke.edu/rachelkranton/files/2017/01/Kranton-Sanders-AERPP-May-2017.pdf>:

РАЗЛИЧНЫЕ ПОДХОДЫ К ОЦЕНКЕ СОЦИАЛЬНОГО КАПИТАЛА КАК АЛЬТЕРНАТИВА ОПРОСАМ

ЛИАНА ИСАЯН

аспирант кафедры экономической теории

*Армянского государственного экономического университета,
г. Ереван, Республика Армения*

Цель данной статьи – представить различные подходы к оценке социального капитала во всем их многообразии и на их основе провести практические эксперименты. Задачи исследования: рассмотреть оценку социального капитала на основе опросов и индекса членства в различных группах, провести эксперименты с обращением к сетевым связям на микро-, мезо-, макро- и глобальном уровнях, а также предложить новый подход к оценке социального капитала на основе данных COVID-19 и представить другие подходы к его оценке.

Исследования проводились с использованием методов графического анализа и сравнения, статистического анализа масс данных, изучения причинно-следственных связей, математического статистического и корреляционного анализа.

В результате анализа мы пришли к выводу, что при сложном многообразии выбора подходов к оценке этого сложного понятия исследователь должен руководствоваться целью исследования; и, по нашему мнению, лучшим вариантом его рассмотрения как макроэкономического показателя и применения при анализе остается вариант опросов.

Ключевые слова: *социальный капитал, сетевые контакты, оценочный подход, индекс, взаимосвязь, торговая сеть, банковская сеть, COVID-19, теория игр.*